

Nagypál István (1944–2021)

Középiskolai tanulmányait Kazincbarcikán, az Irinyi János Vegyipari Technikumban végezte, ahol 1962-ben kitűnő minősítéssel érettségizett. 1962-ben a Kosuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karának vegyész szakos hallgatójaként kezdte meg egyetemi tanulmányait. 1967-ben kitüntetéses vegyész diplomát szerzett.

Már harmadéves hallgatóként bekapcsolódott a KLTE Szervetlen és Analitikai Kémiai Tan-

székének munkájába, ahol 1967-ben kezdte meg egyetemi oktatói pályáját mint egyetemi gyakornok. 1969-ben doktorált, „Axialís koordináció a réz(II)-aminosav és dipeptid komplexekben” című kandidátusi értekezését pedig 1975-ben védte meg. A kémiai tudomány doktora címet 1986-ban szerezte meg, 1995-ben habilitált. 1987-ben érkezett a szegedi József Attila Tudományegyetemre a Fizikai Kémiai Tanszék vezetőjeként, melynek három cikluson keresztül, 2000-ig vezetője is maradt. 1990 és 1992 között a JATE Tudományos és Általános rektorhelyettese volt.

2009-ben kérte nyugdíjazását, és élt hobbjának, a tudománynak, otthonában. A több mint 84, külföldi folyóiratban megjelent közlemény mellett a Beck Mihállyal együtt jegyzett *Chemistry of Complex Equilibria* című könyv, valamint a Zékány Lászlóval készített, a komplexképződési egyensúlyok kvantitatív kezelését szolgáló PSEQUAD program is jelentős nemzetközi elismertséget hozott.

Oktatói munkáját a lelkiismeretesség, az odaadás és az igényesség jellemezte. Kezdeményező szerepe volt a fizikai kémia oktatásának országos szintű tartalmi megújításában.

Számos hazai szakmai bizottságban vállalt tudomány- és oktatásszervezési feladatot. Az IUPAC Egyensúlyi Adatok Bizottság tagja 1983–1987 között. A Debreceni Akadémiai Bizottság Analitikai Kémiai Munkabizottságának titkára, majd elnöke 1983–1987 között. Az MTA Szervetlen és Fizikai Kémiai Bizottságának tagja 1987–2000 között. Külföldön több mint négy évet töltött, többek között 1972-ben Oxfordban öt hónapot és 45 hónapot 1984 és 1998 között a bostoni Brandeis Egyetemen, melynek eredményeként nívós közleményeket eredményező munkakapcsolatokat alakított ki.

Tudományos munkájának elismeréseként 1992-ben Akadémiai Nívódíjjal, 1999-ben pedig Polányi-díjjal jutalmazták. Az első között kapott Széchenyi professzori ösztöndíjat 1997-ben. Több mint négy évtizedes kiemelkedő oktatói, tudományos munkásságát és egyetemi vezetői tevékenységét 2011-ben *Pro Universitate* díjjal ismerték el.

Az életrajzi tények után következzenek személyesebb gondolatok a búcsú kapcsán.

Több mint 40 éve ismertem meg Nagypál Istvánt. Kezdő egyetemistaként általános kémiai laborgyakorlaton találkoztam vele először 1968-ban, a KLTE-n. Utána vegyészhallgatóként még több tárgy keretében kerültünk oktató-hallgató kapcsolatba. Diplomamunkám témavezetője volt, majd végzésem után, az egyetemen maradván doktori munkám témavezetője lett a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék Gergely Arthur vezette Komplexkémiai

Kutatócsoportjában. Szűkebb szakmám alapjait főként tőle tanultam, így mentoromnak tekinthetem. Mondhatom ezt akkor is, ha őt mindig a koordinációs kémiának, majd később a reakciókinetikának az alapjai érdekelték, engem, de nyugodtan mondhatom, hogy minket, a többieket az alkalmazások, egyre inkább a biológiai rendszerekben lejátszódó folyamatok vonzottak. Így eredményei között feltétlenül meg kell említenem a komplex egyensúlyok kezelését és a stabilitási állandók számítására alkalmas PSEQUAD számítástechnikai program kidolgozását, melyet a mai napig is használunk, a rendhagyó koncentrációeloszlások törvényszerűségeivel foglalkozó alapvető megállapításait, vagy az NMR-relaxációs módszer egyensúlyi kémiai alkalmazására vonatkozó lehetőségeinek feltárását. A csoportban teljes egyenjóság volt a tagok között, mindenki véleményt mondhatott minden kérdésben (persze azért tudtuk, hogy mi fiatalok, hol állunk a korosztályi rangsorban). István (Nagypali) volt a legidősebb, ő volt a korelnök. Ő volt az úttörő mindenben: ő járt először hosszabb ideig külföldön tanulmányúton és hozta haza az angliai egyetemek hangulatát, munkakultúráját, ami új volt, számunkra vonzó, de meghonosítása nem ment konfliktusmentesen. A csoport tagjai mindenben segítettek egymást, haladtunk előre a tudományos életben. Kezdtünk ismertté válni itthon és nemzetközileg is. A csoport vezetője hathatós támogatásának köszönhetően lassanként mindannyian megismertük a külföldi egyetemek világát. Abban, hogy Debrecenben kialakult egy nemzetközi hírű Koordinációs-kémiai Kutatócsoport, a létrehozója mellett meghatározó szerepe volt Nagypál Istvánnak. Persze nem elhanyagolható a többi résztvevő szerepe sem, amit talán jelez az is, hogy ma már mindannyian a tudományok doktora fokozattal rendelkező egyetemi tanárok. Nagypál István új, tehetséges fiatal munkatársakat vonzott a laborba, és reakciókinetikai kutatásai révén egyre erősebben kötődött a fizikai kémiához. A fiatalok szép karriert futottak be, volt, aki nem csak a tudományos pályán. Nagypali vonzalma a fizikai kémia iránt talán csak fokozódott, amikor a 80-as éves elején Beck Mihály, aki 1968 óta a KLTE Fizikai Kémiai Tanszékének vezetője volt, felkérte, hogy könyvének, a *Komplex egyensúlyok kémiájának* második, javított kiadásán együtt dolgozzanak. A könyv, hosszú munka után, 1982-ben jelent meg.

1987-ban Nagypál Istvánt meghívták a JATE Fizikai Kémiai Tanszékének vezetőjévé. Örömmel távozott Szegedre: úgy érezte, révbé ért.

Szegeden nagy elánal készült új feladatára. Alapköllégiumot kellett tartania fizikai kémiából. Ismerkedés végett meglátogatta a félévi fizikémszigorlatot. Hallgatta az első szigorlót, minden kérdésre kiváló választ adott, ilyen az érdemjegy is. A következő hasonló, a vizsgáztató izzad, próbál fogást találni a hallgatón, de nem megy, az is kiváló. Nagypali az égre tekint, te jó ég, hova kerültem, ahol a hallgatók ennyire tudják a fizikémet. Itt akarok én a következő félétől kezdőként fizikémet tanítani. A vizsga végén azért kiderült: a két diák Galbács Gábor és Geretovszky Zsolt volt, az évfolyam legjobbjai, később kitüntetéses doktorok, ma mindketten az SZTE vezető oktatói.

Kutatásai a reakciókinetika területére koncentráálódtak. Itt is vonzotta a tehetséges fiatalokat. Témát javasolt nekik, és hagyta őket önállóan kutatni, megadva a szükséges segítséget, amint lehetett, külföldi ösztöndíjat biztosítva nekik. Odakint ezek a munkatársai helyt álltak, tapasztalatokat szereztek, kapcsolatokat építettek és új tudással felvértezve tértek haza. Itthon önállóan folytatták kutatásaikat. Lassanként kialakult egy nemzetközi ismertségű kinetika iskola a Tanszéken, de az még kevésbé kötődött

Nagypál István nevéhez, mint Debrecenben a bioszervetlen kémiai. Ő Szegeden is inkább a maga, nagyobbrészt elméleti problémáival foglalkozott. Most a termodinamikát igyekezett új alapokra helyezni a válaszreakciók elméleti részleteinek kidolgozásával. Az iskolateremtés fenti módja Szegeden sem hozott elismerést számára. Itthon, de a világ sok kutatóhelyén is inkább az egy professzor/sok beosztott kutató dívik, akik a főnök elképzeléseinek dolgoznak. Természetesen a beosztottaknak is lehetnek ötleteik, sőt kell, hogy legyenek, de azoknak a professzor irányvonalát kell szolgálniuk. A Nagypál-féle modell nem fért bele a tudomány-szervezés hazai gondolatvilágába. Nem vagyunk olyan gazdagok, hogy így szétforgácsoljuk a kutatási potenciálunkat – mondták. Lehet. De hogy hatékony a tehetségek felszínre hozásában, az biztosnak látszik. Büszke volt rá, hogy a hazai tudományos életben az egyike azoknak, akiknek a tanítványai közül a legtöbben érték el a legmagasabb tudományos fokozatot. Ez tény.

A sors úgy hozta, hogy 1996-ban én is Szegedre kerültem. Egyetemi tanárként elnyertem a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék vezetői posztját. Nagypali, akkor már „rég” szegediként sokat segített abban, hogy eligazodjam a szegedi kémikus-professzorok hierarchiájában. Egy-egy, a kémia jövője szempontjából fontosnak vélt ügy sikerre vitelében ez alapvető fontosságúnak bizonyult. Jó volt tudni őt társként és később még néhány más professzortárs gondolati összehangolódását a szegedi kémia ügyeiben. Nagypali 56 éves korában átadta a tanszék vezetését fiatalabb kollegájának. Szerintem várható volt még egy ciklust, de természetesen tiszteletben tartottam döntését. Talán ezzel kezdődött tudatos visszavonulása a közéletől. Az Intézet átszervezésekor nem értett egyet a Fizikai Kémiai Tanszék, a Kolloid-kémiai Tanszék és a Szilárdtestkémiai Tanszék összeolvasztásával. Egyet nem értését azzal fejezte ki, hogy kérte nyugdíjazását. Ezzel kapcsolata az Egyetemmel, majd később sajnos a Tanszékkel is fokozatosan lazult. Bár a szobája megmaradt a Tanszéken, egyre ritkábban láttuk az egyetem környékén. Az akkor még nem szokásos home office-ban dolgozott.

Nagypál István korunk embere volt. Volt szilárd meggyőződése, ami mellett a végtelenségig kitartott, makacs volt. Nyilván voltak hibái. Amiben mélyen hitt, a tudás primátusa. Nem az intézményekben hitt, hanem az alkotó emberekben.

Hadd álljon itt befejezésül egy rövid történet, amely kicsit szarkasztikus humorára is jellemző: Egy fiatal kolléga sikeres előadást tartott az Akadémián. Az előadás utáni gratulációt Nagypali azzal fejezte be: „Tudod, barátom, az Akadémián nem illik olyan előadást tartani, amelynek én minden mondatát az elejétől a végéig megértem.”

Sok munkatárs, tanítvány, tisztelő, jó barát szomorú szívvel búcsúzik Nagypál Istvántól. Nyugodj békében, Nagypali. Emléked megőrizzuk!

Kiss Tamás

• • • • •

Fülöp Ferenc (1952–2021)

2021. július 17-én hosszan tartó, súlyos betegség után elhunyt Fülöp Ferenc professzor, kedves jó barátunk, kollégánk, sokak tanítómestere.

Fülöp Ferenc 1952. február 23 született Szankon, Bács-Kiskun megyében. Kiskunfélegyházán, a Petőfi Sándor Gimnáziumban, biológia-kémia tagozaton érettségizett 1970-ben. 1975-ben a József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karának vegyész szakán szerzett diplomát. Először a Chinoin Gyógyszergyár doktoranduszaként a József Attila Tudományegyetem Szerves

Kémiai Tanszékén, majd a SZOTE Gyógyszerkémiai Intézet tanársegédjeként dolgozott. Oktatói-kutatói pályája hamar felfelé ívelt, 1990-től docens, 1991-től egyetemi tanár. Közben 1983-tól a kémiai tudomány kandidátusa, 1990-től a kémiai tudomány doktora fokozatot nyerte el. 1998-tól 2017-ig a Szegedi Tudományegyetem Gyógyszerkémiai Intézetének vezetője. 2005–2006-ban az SZTE Szerves Kémiai Tanszék mb. vezetője. 2006-tól két cikluson át az SZTE Gyógyszerésztudományi Karának dékánja. Kutatási területe a szerves kémia, ezen belül a telített heterociklusok szintézise és konformációvizsgálata, gyűrű-lánc tautoméria-vizsgálatok, a ciklusos béta-aminosavak szintézise, az önszerveződő béta-peptidek szerkezete, alkalmazásai, enzimkatalizálta kinetikus és dinamikus rezolválások, enantioszelektív szintézisek és a felfedező gyógyszerkutatás.

Fülöp Ferenc kiemelkedő iskolateremtő, a legeredményesebb magyar szerves kémikusok között tarthatjuk számon. Mindezt ezer körüli közlemény, tízezer feletti idegen hivatkozás, 54-es Hirsch-index is jelzi. Számos díjat, kitüntetést kapott. A teljesség igénye nélkül néhány: MTA Zemlén Géza-díj (1983), Gábor Dénes-díj (2002), Than Károly-emlékérem (2004), Ipolyi Arnold-díj (2004), Bruckner Győző-díj (2006), Hevesy György-díj (2009), a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (2012), Széchenyi-díj (2013), Príma-díj (2019). De nem csak hazai díjakat kapott, nemzetközileg is elismert volt, így megkapta a Khwarizmi-díjat (2009) és a ChemPubSoc Europe Fellows 2016/2017 elismerést is. A szintetikus szerves kémia és a gyógyszerkutatás terén kifejtett munkássága elismerésül 2007-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. 2013-tól a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 2017-től a Kémiai Osztály elnöke volt. 2014 és 2020 között két periódusban az MTA Szegedi Akadémiai Bizottság elnöki funkcióját is betöltötte. *Tudományos és egyetemi közéleti tevékenysége* mellett számos jelentős külföldi együttműködés részese és szervezője volt. 2021-ben az MTA SZAB Pro Scientia Életműdíjjal tüntették ki. Sok tanítványa lett sikeres vezető kutató, egyetemi tanár, tanszékvezető.

Fülöp Ferenc nemcsak kiemelkedő tudós, hanem jó barát, életvidám ember is volt. Kezdeményezője volt SZAB és az Egyetem borversenyének, szeretett gombát szedni, kertészkedni, és főzni is. Sok mindenhez értett. Fülöp Ferencsel nemcsak kiváló kutató, oktató távozott, hanem jó barátunk, kollégánk, kiemelkedő műveltségű embertársunk. Távozása hatalmas veszteség nemcsak a szegedi kémikus társadalom számára, de az egész Egyetemnek és az egész magyar tudománynak is. Hiányozni fog mindnyájunknak.

Emlékét szeretettel és tisztelettel megőrizzuk, nyugodjék békében.

Tóth Gábor